

Ознайомлення з концепцією *Нового авторитету*

Джерело зображення невідоме

Сила замість безсилля (влади)

Зміст

1	Освіта та авторитет крізь віки	2
2	Стилi виховання	3
3	Ознайомлення з концепцією <i>Нового авторитету</i>	5
4	Чотири стовпи педагогічної присутності	6
5	Аспекти ставлення та дії в концепції <i>Нового авторитету</i>	8
6	Реалізація концепції <i>Нового авторитету</i>	9
7	Висновки	10
	Література	10

1 Освіта та авторитет крізь віки

Наше уявлення про сучасне дитинство здебільшого формують поняття *гра*, *веселощі* та *навчання*. Але так було не завжди. І навіть сьогодні це стосується не всіх країн та культур на землі. Суспільні норми, цінності та ставлення до тих чи інших явищ постійно змінюються. Це пов'язано з політичними, соціальними, економічними та науковими змінами. Водночас трансформується менталітет, що у свою чергу впливає на середовище життя дитини та на розуміння самого процесу викладання та навчання, а також відображається в різних стилях виховання. Наше розуміння дитинства еволюціонувало завдяки постійним змінам, початок яким був покладений за часів просвітителя Жана Жака Руссо, що закликав ставитися до дітей відповідно до їхнього віку.

У західних індустріально розвинутих країнах *авторитет* як позитивне поняття в педагогіці зазнає дедалі більших змін протягом останніх двох століть, тим більше через ідеологію так званої «чорної педагогіки». Вона наголошувала на дикій природі та «злі» в дитині. Дитину слід було контролювати, а «зло» за всяку ціну подолати й викоринити шляхом виховання. Таким чином дорослі мали виховувати дитину в слухняності та розсудливості. Це виправдовувало дисципліну, яка шляхом драконівських покарань ламала волю дитини. Поширеними були такі виховні засоби, як насильство, залякування, приниження, контроль, наказ тощо.

Однією з реакцій на «чорну педагогіку» була педагогіка реформ (Фребеля, Песталоцці, Монтессорі та ін.). На їхню думку, дитина була «невинною» за своєю природою, тому її не слід було формувати чи навіть деформувати раннім педагогічним втручанням дорослих.

До середини минулого століття в нашій країні також були поширені тілесні покарання в сім'ї та школі. Діяльність школи була авторитарною з домінуванням чоловіків. Кожен директор середньої школи мав бути військовим офіцером. Чималу роль у вчительській професії відігравали релігія та військовий чин.

У 1978 році в Швейцарії було скасовано право дисциплінування від імені батьків. Тим не менш, на початку 1980-х років у кількох кантонах Швейцарії вчителям все ще дозволялося карати учнів згідно з відповідними шкільними законами.

20 листопада 1989 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію ООН Про права дитини. Уперше всі діти світу отримали право на життя, розвиток, захист та підтримку. Конвенція окреслила головні цінності, якими керуються в усьому світі при роботі з дітьми, незважаючи на всі соціальні, культурні, етнічні чи релігійні відмінності. Згідно зі статтею 37 КПД діти мають право на ненасильницьке виховання. Уперше діти до дітей сформувався ставлення як до незалежної особистості, яка має власну думку та право на її висловлювання.

Тлумачення поняття *авторитет*

Філософ Ганна Арендт у 1957 році зазначила, що в сучасному світі ми навряд чи маємо можливість відчувати, чим насправді є *авторитет*. На її думку, це призвело до певної плутанини в термінах. За Арендт, *авторитет* – це жодною мірою не насильство, а його протилежність: «Там, де насильство використовується для того, щоб примусити до покори, авторитет завжди зазнає поразки» (1994, с. 159).

Різні соціальні акції громадянського протесту минулого століття об'єднані назвою *рух (19)68*. Для цього періоду були характерними довге волосся та музика Beatles або Rolling Stones. Молоді люди сприймали тогочасні соціальні структури як стримувачий фактор. *Рух 1968 року* — це епоха, яка тривала щонайменше одне десятиліття переважно в західних країнах та набувала різних форм у залежності від країни. Громадянські ініціативи, спільні рішення, освітня реформа та критичний підхід до влади — ось деякі з характерних ознак цього руху, який з часом також вплинув на школу. Головною заслугою *руху 1968 року* був розвал застарілих структур. З іншого боку, критики підкреслюють втрату соціальних цінностей та розпад сімейних структур як сумні наслідки цієї епохи, що призвело, зокрема, до втрати соціального статусу в таких професіях, як учитель, пастор та лікар, які раніше беззаперечно вважалися авторитетними фігурами.

Суперечливе ставлення до поняття *авторитет* існує й сьогодні, зокрема, між жінками та чоловіками та у відносинах з дітьми та молоддю. Якщо вільні громадяни не підкорюються владі, то дорослі вимагають від дітей та молоді слухняності. Однак автономія індивіда щодо його поведінки та моралі формується саме крізь призму його неприйняття авторитетів. Це призводить до конфлікту поколінь, який можна назвати циклічною кризою авторитету. Як висновок — змінюється система цінностей, оскільки молоде покоління хоче жити за своїми уявленнями. Воно частково або повністю «звільняється» від ідей старшого покоління, а отже від його авторитету.

Останнім часом поняття авторитету зазнало трансформації. Такі слова, як «влада» та «авторитет» сьогодні мають негативне значення для багатьох людей. Справа в тому, що традиційній авторитарній владі немає місця в нашому суспільстві. Коротко це можна описати так: З часом традиційні, «вертикальні» авторитети, такі як Бог, цар, батько та вчитель, були замінені «горизонтальними» авторитетами, як домовленість, довіра, співпраця та спілкування. Оскільки автономність є метою виховання та освіти, це потребує переосмислення власного уявлення про авторитет та його подальший розвиток. Авторитет є та залишається рушійною силою педагогіки. У фокус потрапило саме поняття авторитету, який розвивається дорослими в контексті школи, а також ситуація його сприйняття в повсякденному житті.

2 Стили виховання

Під вихованням розуміється педагогічна дія, яка дозволяє впливати на поведінку та розвиток дитини. У науці виділяють численні стилі виховання. Стиль виховання показує, які установки, моделі поведінки та цілі лежать в основі відповідних дій дорослих. Тож вони свідчать про суворість чи все ж таки надають великої свободи?

Марія Монтесорі ще на початку минулого століття наголошувала на тому, що дитина прагне розвиватись та перетворюватись на вільну особистість через звільнення від впливу дорослих та через незалежність. Її принципи базуються на головній заповіді виховання: «Допоможи мені зробити це самому». Для неї виховання означає допомогу дитині стати самостійною.

У цьому контексті Еспер Юул говорив ще на початку минулого століття про «стосунки замість освіти», які реалізувались так: Дорослі ставляться до дитини, спілкуються з нею

та сприймають її серйозно, а не виправляють її характер, вдаючись до жорстких методів виховання, та боячись, що з дитини нічого не вийде.

Вибір різних стилів виховання

- Авторитарний стиль виховання	- Авторитарний стиль виховання
- Антиавторитарний стиль виховання	- Демократичний стиль виховання
- Егалітарний стиль виховання	- Стиль виховання Laissez-Faire
- Заперечуючий стиль виховання	- Дозвільний стиль виховання

За матеріалами <https://www.kindererziehung.com/>, завантажено 06.08.2019

Сьогодні констатуємо доволі сильну єдність учених з приводу того, що діти повинні розвиватися щасливими, впевненими в собі, дружніми та відповідальними людьми. Проте щодо шляхів досягнення цього на практиці на думки різняться. Особливо, коли дитина зі складною поведінкою викликає стрес у оточуючих та змушує дорослих повертатися до старих моделей поведінки – з позиції авторитарного авторитету.

Наукові дослідження показали, що дитина має найкращі шанси на розвиток, коли її виховують батьки в демократичному стилі. Дослідження стилів виховання свідчить про те, що діти, які виховуються переважно демократично, не тільки характеризуються особливим ступенем впевненості в собі та соціальною зрілістю, але вони відчують задоволення від роботи та є продуктивнішими, ніж інші діти та молодь.

«Виховання – це соціальна взаємодія між людьми, при якій дорослий планомірно й цілеспрямовано намагається виробити або зміцнити бажану поведінку дитини з урахуванням потреб та особистісних якостей дитини. Виховання є частиною загального процесу соціалізації; а саме той компонент, де дорослі намагаються свідомо втручатися в процес становлення особистості дітей – з метою зробити їх самостійними, здібними та відповідальними людьми».

Клаус Гуррельманн, Мужність демократичного виховання

Сучасна концепція освіти в Швейцарії в Навчальному плані 21

Навчальний план 21 описує освітні повноваження швейцарських шкіл. В снову покладено самостійне навчання дитини, яке базується на сприянні розвитку компетентності. НП 21 також вказує на те, що повинні знати та вміти всі учні шкіл. Він описує, як формуються індивідуальні компетентності протягом усього періоду відвідування школи. Сутність сучасної освіти в Швейцарії також міститься в Навчальному плані 21:

«Освіта – це відкритий, довічний та активно спланований процес розвитку людини. Освіта дає людині можливість пізнати свій інтелектуальний, культурний і практичний потенціал, формувати його та розвивати власну ідентичність, ураховуючи свою особистість та навколишнє середовище.

Освіта уможлиблює незалежний та відповідальний спосіб життя, який є шляхом до відповідальної та незалежної участі в суспільному житті на соціальному, культурному, професійному та політичному рівні».

Повний текст Навчального плану 21: https://be.lehrplan.ch/container/BE_DE_Gesamtsendung.pdf

3 Ознайомлення з концепцією *Нового авторитету*

Проф. д-р Гайм Омер розробив разом з проф. д-ром Аріст фон Шліппе рекомендації для сімейного виховання та для педагогічної роботи в школах і дитячих закладах. Для цього вони винайшли й опублікували термін «*Новий авторитет*».

На основі системного теоретичного підходу Омер і Шліппе відродили концепцію авторитету у своїй книзі «Сила замість влади» (2017), у контексті якої вони згадують про соціальну кризу. На їхню думку, нестабільне поняття освітнього авторитету є однією з головних причин зростання насильства серед дітей та молоді. Замість того, щоб виходити з ретроспективного розуміння авторитету та влади, у своїй концепції Нового авторитету науковці наголошують на **професійній присутності та авторитеті через стосунки**. Завдяки роботі над стосунками дорослі та діти звертаються до своїх сильних сторін, через що між ними виникає сильний зв'язок (2017, с. 10). Головне – це ставлення до дітей та молоді з повагою та без насильства. За останні двадцять років концепція Нового авторитету отримала нову роль - підтримуючу та полегшуючу процес навчання дітей та молоді. Можливі втручання, які випливають із цієї концепції, спрямовані на відновлення втраченої присутності дорослих у вихованні, а також на оновлення та зміцнення зв'язку дорослого з дитиною чи молодою людиною. У Новому авторитеті центральну позицію займає саме зв'язок. Його центральними характеристиками є присутність та побудова відносин разом із пильною турботою.

Звичайний авторитет	НОВИЙ АВТОРИТЕТ	Заперечуючий авторитет
Дистанція	ПРИСУТНІСТЬ	Безмежність
Контроль	САМОКОНТРОЛЬ	Втрата контролю
Безпосередність	ЗАТРИМКА	Ігнорування
Свавілля	ПРОЗОРИСТЬ	Нерішучість
Покарання	КОМПЕНСАЦІЯ	Жодних наслідків
Я-ВІДНОСИНИ	МИ-ВІДНОСИНИ	Хаос
Модель «Самотній воїн»	МЕРЕЖА	«Формування малих груп»

Підхід *Нового авторитету* базується на педагогічних цінностях та нормах. Основна увага приділяється таким поняттям: безпека, відносини, автономія, розвиток та визнання.

Цілі *Нового авторитету*:

- посилити **присутність** дорослих, щоб вони надавали дітям і молоді підтримку та орієнтацію;
- поліпшити **відносини** між фахівцями, дітьми та молоддю та їх опікунами;
- **зміцнити конструктивну поведінку, запобігти або послабити прояви деструктивної поведінки** у дітей та молоді;
- створити стійку основу для **успішного освітнього процесу**.

Повторне та щоденне урахування вищезазначених постулатів допомагає дорослим у створенні меж для зміцнення довіри та у встановленні орієнтованих на дії вказівок у роботі з проблемною поведінкою дітей та молоді. Вони також слугують етичною та моральною оцінкою власних дій вихователя чи вчителя.

4 Чотири стовпи педагогічної присутності

Концепція *Нового авторитету* орієнтований на відносини. Згідно неї дорослі відповідальні за формування стосунків та співпрацю. Термін *присутність* трактується просто: «бути поряд». Відчутно, непохитно, постійно та уважно. У часи, коли все добре, а також під час кризи, труднощів та стресу.

Присутність робить власну точку зору ясною та означає очевидну небайдужість. Присутність можна відчувати та використовувати як незаперечну, центруючу, формувальну, життєву, підтримуючу, проникливу, зустрічаючу, люблячу силу. Однак слід пам'ятати, що вона є дієвою лише тоді, коли керівники та вчителі самі зацікавлені у здорових, ціннісноорієнтованих стосунках.

Наступні чотири сфери присутності пов'язані та взаємно підсилюють одна одну.

1. Вимір фізичної присутності

Зовнішній вигляд, вдячна та дружня зустріч

Фізична присутність зміцнює авторитет кожного вчителя. Вона діє, оскільки дає зрозуміти: «Я присутній та можу діяти». Це означає не лише фізичну присутність у ситуації виховання чи в класній кімнаті. Тут ідеться також про те, щоб правила дотримувалися всюди на території школи з рішучістю, наполегливістю, ненасильницьким опором та шансом на виправлення. Фізичну та психічну присутність можна розпізнати за такими особливостями «присутньої поведінки» дорослих:

- Робити видимими та втілювати спільні цінності в повсякденному житті школи. Проводити дискусії на тему цінностей з колегами, разом з дітьми та молоддю та їхніми батьками.
- Бути суперником, залишатися непохитним у мовчазному та турботливому протесті.
- Підсилювати своє повідомлення тривалою та повторюваною фізичною присутністю.
- У дітей створюється таке враження, ніби-то у дорослих очі на потилиці.

Сама поведінка дорослих посиляє такі повідомлення:

- Я близько й можу до тебе дотягнутися.
- Я зацікавлений у тобі, я дбаю про тебе
- Я збережу свої стосунки з тобою, незважаючи ні на що.
- Я борюся за тебе, а не проти тебе.
- Я поступаюся, коли це необхідно, але я не відмовлюся від свого опору проти певних проявів у поведінці.
- Я та інші дорослі зробимо все від нас залежне, щоб деструктивна поведінка (більше) не мала місця.

2. Емоційно-моральний вимір присутності

Ілюстрація власних цінностей та установок, самоконтролю, навичок діалогу, деескалації та опору

Емоційно-моральна присутність зміцнює стосунки між дорослими та дітьми. Вона описує внутрішнє переконання дорослих у тому, що їх власні дії є доцільними та правильними. Співвідношення між ставленням та діями зміцнює самоефективність та самооцінку. Симпатія в поєднанні з силою волі та бажанням налагодження стосунків є джерелом енергії для дії. Стратегії, які сприяють деескалації, дозволяють дітям та молоді «вчитися на моделі». Це включає в себе готовність починати знову і знову та підтримувати стосунки з дитиною або підлітком або ж відновлювати їх. Емоційна та моральна присутність свідчить про близькість та водночас вказує на певні межі. З боку це сприймається як увага, чіткість і однозначність.

Поведінка дорослих посиляє такі повідомлення:

- Я беру відповідальність за наші відносини та співпрацю.
- «Я не піддамся тобі та не відмовлюсь від тебе» (Омер 2017, с.206).
- Я не хочу і не можу тебе змінити чи перемогти. Але я або ми як команда тебе сприймаю та готовий діяти.
- Я роблю це/ми робимо це, тому що це завдання. У нас немає іншого вибору.
- Я залишуся, навіть якщо буде важко.

3. Прагматичний вимір присутності

Присутність у дії, переконаність діяти, самоефективність

Прагматичний вимір присутності стосується позитивного досвіду власної здатності діяти та відчуття безпеки. На відміну від безпорадності, яка виникає, коли варіанти дій вичерпані, й відчувається лиш безсилля. Центральним елементом волі є те, що дорослі можуть повернутися до ситуації пізніше, замість того, щоб діяти негайно. Це також включає інші прояви поведінки: ефективні домовленості між дорослими, добре укомплектований інструментарій та вміння залучати до співпраці дітей та молодь. Дорослі розпізнають (екстрені) сигнали у дитини чи підлітка, а також ознаки порушення правил (вони тримають руку на пульсі). Вони готові втручатися в ситуації й вирішувати їх. Вони залишаються дієздатними, наполегливими, непохитними, діють планомірно та слідує меті.

Поведінка дорослих посиляє такі повідомлення:

- Я непохитно й наполегливо протидію деструктивній поведінці.
- Я відповідаю за те, що відбувається в моєму оточенні.
- Я дію там, де треба.
- Я самоефективний та дозволяю іншим відчути самоефективність.

4. Міжособистісний або системний вимір присутності

Міжособистісна присутність, використання підтримки як варіант дії, створення публічності та налагодження зв'язків

Міжособистісно-системна присутність зміцнює спільноту та створює відчуття захисту. Як групі, класу, так і цілій школі. Усвідомлення присутності та підтримки інших дозволяє мати чіткий, однозначний вигляд, особливо в складних ситуаціях. Усі, хто має певний стосунок

до школи, вважають себе частиною мережі. Передумовою цього є культура обміну та рефлексії власної та спільної навчальної діяльності. Це призводить до готовності робити помилки та до взаємоповаги. Співпраця та взаємодія між дорослими та цілими системами забезпечують підтримку та захист як окремої особи, так і групи.

Поведінка дорослих посиляє такі повідомлення:

- Надійна, сильна та суспільноцентрована поведінка є відчутною й помітною.
- Міжособистісно-системна присутність перетворює «Я-присутній» на «Ми-присутні».
- Колективні рішення мають перевагу над боротьбою «самотнього бійця».

5 Аспекти ставлення та дії в концепції *Нового авторитету*

Концепція *Нового авторитету* та системний погляд на речі тим часом знайшли підхід до багатьох шкіл та закладів освіти. Наступний опис аспектів поведінки та дії показує методичні та змістовні кроки, які є провідними для реалізації концепції *Нового авторитету*. Окремі терміни, представлені на малюнку в сотах, складають основу для дій та втручань у повсякденній педагогічній роботі, а також у управлінських діях.

6 Реалізація концепції *Нового авторитету*

Регіна Галлер, керівниця та авторка книги «Вихід з бессилля», описує нову мету швейцарських шкіл наступним чином: співробітники готові та здатні вимагати дотримання кодексу та знають, як належним чином реагувати у разі порушення правил (Галлер, стор. 166). Велику роль у цьому відіграє керівництво. Чим рішучіше воно підтримає запровадження *Нового авторитету* у своєму закладі, тим успішнішою буде його реалізація. Робота з цим поняттям тісно пов'язана з іншими темами розвитку школи. Вони поєднуються з досвідом, отриманим на практиці, так що з часом виникають об'єднуючі позиції та способи дії.

Якщо школа чи навчальний заклад вирішує запровадити в закладі ідеї *Нового авторитету*, то це відбувається по-різному, оскільки проекти розвитку школи зазвичай мають декілька тригерів:

- зверху вниз, за правилами
- (зовнішнє) оцінювання
- внутрішньо-шкільна потреба змін
- перегляд та коригування векторів розвитку
- допитливість та бажання створити кодекс
- тривожні або дуже неприємні сигнали
- неприйнятні випадки

Починати можна з подальшого навчання або спільного читання з наступним спілкуванням з колегами чи командою. Беручи до уваги попередні проекти розвитку школи, учні вивчатимуть власну шкільну культуру. Вектори розвитку, принципи, процедури, правила та звички піддаються перегляду, перевіряються та закладаються в кодекс як обов'язкові та копулятивні керівні принципи. На постійній основі в повсякденному житті впроваджуються позиції та втручання, які лежать в основі Нового авторитету. Втручання є стійким та базується на спільній стратегії. Завдяки обміну та спільним заходам підвищення кваліфікації вчителів та вихователів практикують принципи Нового авторитету та запроваджують його у своїх закладах.

Аспекти дії *Нового авторитету* та існування цінностей у повсякденному шкільному контексті та вихованні досягаються завдяки комунікації,

- яка створює довіру,
- використовує мову «ми»,
- зміцнює бажану поведінку,
- негайно усуває руйнівну поведінку,
- визнає різні точки зору,
- слухає та запитує,
- сприяє зв'язку організаційних норм із загальними цінностями та установками.

Запровадження *Нового авторитету* впливає на всю організацію. Зокрема, цей процес здійснює вплив на сусідство та громаду та формат співпраці з батьками. Це багаторічний процес, який можна мати різні форми та здійснювати із задіянням зовнішніх факторів або без них.

7 Висновки

Присутність та стосунки стоять у центрі концепції *Нового авторитету*. Сила дорослих виходить зсередини. Присутність та стосунки в поєднанні з пильною турботою є джерелом сучасного авторитету, який складається з наступних дій:

- бути дотичним та брати на себе відповідальність;
- чинити опір, водночас покладаючись на відносини;
- працювати над формуванням відносин знову і знову;
- укладати союзи та створювати мережі, які зміцнюють та узаконюють авторитет дорослих.

У фокусі *Нового авторитету* знаходяться ставлення та дії дорослих, а не формальні ролі чи ситуація домінування над дітьми та молоддю.

У контексті денної школи та загальноосвітньої школи увага зосереджується не на окремій дитині та її поведінці, а на ставленні та діях вчителів та наглядачів. Через рефлексію аспекти ставлення та дії присутність постійно зміцнюється та стабілізується. Педагогічний колектив будь-якого освітнього закладу здійснює безпосередній вплив на співіснування в освітньому середовищі. Сьогодні головним є те, щоб кожна денна школа, кожна школа та кожний соціально-освітній заклад могли обирати свій шлях.

За наступним посиланням ви знайдете численні пропозиції щодо подальшого навчання та консультації від PHBern щодо концепції Нового авторитету:

www.phbern.ch/neue-autoritaet-staerke-statt-ohn-macht

Література

- ARENDT, H. (1994): Was ist Autorität? In: Dies. Zwischen Vergangenheit und Zukunft. Übungen im politischen Denken I (S. 159–200). München & Zürich: Piper (Original „Between past and future“, 1968).
- OMER, Haim und VON SCHLIPPE, Arist (2015): **Stärke statt Macht**. Neue Autorität in Familie, Schule und Gemeinde. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co.
- OMER Haim (2015): **Wachsamer Sorge**. Wie Eltern ihren Kindern gute Anker sind. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co.
- LEMME, Martin und KOERNER, Bruno (2016): **Neue Autorität in der Schule**. Präsenz und Beziehung im Schulalltag. Aus der Reihe Spickzettel für Lehrer. Heidelberg: Carl-Auer Verlag GmbH.
- LEMME, Martin und KOERNER, Bruno (2018): **Neue Autorität in Haltung und Handlung**. Ein Leitfaden für Pädagogik und Beratung. Heidelberg: Carl-Auer Verlag GmbH.
- OMER, Haim und HALLER Regina (2019): **Raus aus der Ohnmacht**. Das Konzept Neue Autorität für die schulische Praxis. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co.